

ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНИХ МАРКЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ МАРІ ФРАНС КЛЕР « П'ЯТЬ МАЙОРЦІВ ДЛЯ МОГО НЕЗНАЙОМЦЯ»

Григорук Юлія

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ

Дослідження поняття національної ідентичності було та залишається актуальним для багатьох дослідників. Для країн Західної Європи, які відносились до регіонів етнополітичної стабільності, процеси міграції та етнодемографічні зміни в організації населення спричинили досить значне погіршення внутрішньополітичної ситуації та протидію влади з виразниками іноетнічних спільнот (які пов'язані з іншими народами на території корінного етносу) через перелік важливих культурних та соціально-економічних питань групової діяльності (Костючок, 2012: 106). До культурних маркерів національної ідентичності дослідник відносить релігію, мову, спільність походження, культуру та історію. Адже саме за допомогою цих маркерів можна певною мірою ідентифікувати певну етнічну одиницю.

Для України питання ідентичності має ще більш складний характер. Оскільки знаходження українських земель у складі різноманітних державних утворень призвело до поділу на сегментованість українського суспільства, наслідком якого була криза національної ідентичності пол. ХХ – поч. ХХІ ст (Ніколаєнко, 2017: 36).

Для кожної нації властиво мати свої обереги, які зберігають її традиції, культуру, пам'ять роду та національну ідентичність. Одним з таких символів для українського народу є вишивана сорочка.

В романі *«П'ять майорців для мого незнайомця»* Марі-Франс Клер зображує вишиванку як маркер національної ідентичності героїв, одним з яких є Костянтин – молодший брат Зиновія Ямкового – дідуся Наталі. А вишивати в їхній сім'ї любила Ксеня, вона вишила для свого старшого брата Зиновія рушник і той самий візерунок відтворила на вишиванці Кості. «Біографічна

ситуація», а саме еміграція предків письменниці до Франції, травматичне минуле родини викликане вимушеним розривом з рідними, втрата Батьківщини, соціокультурна адаптація в іншій країні, відчуття емігранта (Яцків, 2022:349) – цей той особистий досвід, який спонукав письменницю до написання твору, який допомагає відновлювати мотивовані зв'язки між розрізненими, фрагментарними подіями досвіду, перетворюючи їх на логічну послідовність.

Вишивана сорочка слугує методом віднайдення та продовження роду Ямкових, саме завдяки неповторності її орнаменту, Наталі відразу її впізнає серед на фото :

“Chaque blouse offre des ornements différents, ce motif... un vertige. Je ferme les yeux. Je les rouvre. Le motif est toujours là. Stupeur. Je place la photo sous la lampe. C'est une erreur. Non ! Impossible. Et pourtant, là, je distingue nettement des guirlandes de fleurs devenues grises, des vagues sombres ondulantes, et, au-dessus des fleurs, entre deux ronds très pâles en forme d'hélice, on devine encore deux oiseaux aux longues plumes qui se font face... le motif de Xénia. Le motif de l'Icone. C'est incroyable. La blouse de Konstantin.” (Clerc, 171).

До того ж, Наталі хоче продовжити існування традицій своєї української сім'ї, та навчає вишивати хрестиком свою онуку Люсі.

“Natalie a acheté pour Lucie un morceau de canevas et des fils de couleurs, Assise à côté d'elle, la fillette enfle une aiguillée de fil rouge, pique et ressort son aiguille comme Natalie le lui a montré” (Clerc, 82).

Окрім цього, у романі вишивка допомогла Марусі утримати свою сім'ю у таборі в Каліші. Вона вишивала скатертини, комірці сорочок, хустинки для польських дам, які їй приносили одяг для її дитини:

“Maroussia brodait au point de croix des napperons, des mouchoirs, des cols de chemises, des parures d'icônes pour remercier les dames de la bourgeoisie polonaise qui lui apportaient des vêtements pour son bébé” (Clerc, 52).

Серед інших маркерів національної ідентичності притаманних українському народу можемо виділити також два особливі кольори, які

найчастіше фігурують на вишиваних сорочках та прапорі національно-визвольної боротьби українського народу: червоний та чорний.

У цьому романі письменниця неодноразово згадує їх, так, наприклад, у будинку, в якому бабуся з онуками жили під час літнього відпочинку, візерунок басейну складався з чорних та червоних квадратиків, що нагадували морські хвилі. І часто, плаваючи у ньому, події минулого спалахували в пам'яті Наталі:

“Mais sur les parois du bassin, s'alarme Natalie, les vagues de mosaïques rouge et noires sont toujours immobilisées dans leur mouvement” (Clerc, 160).

“À chaque virage, elle interroge du regard les petits carrés de mosaïque. Quelque chose du passé clignote dans sa mémoire, un souvenir qu'elle ne peut encore identifier” (Clerc, 198).

Червоний колір асоціюється з життям, невинною енергією, яка його наповнює, яку Наталі так хоче віднайти. Але без минулого вона не представляє свого майбутнього, яке вбачає у своїх онуках. Вона не хоче, щоб вони забували про своїх предків, навпаки намагається розповісти їм якомога більше про нелегкий шлях їх родичів з України. Раніше вона цього не могла зробити, вона не оповідала цих історій своєму сину, коли він був маленьким, бо тоді не згадувала про Україну, хоча ця країна була завжди в її серці. І зараз, вона відчувала відповідальність перед українським народом, в переляканих очах емігрантів Наталі бачила очі своєї бабусі Марусі, яка була змушена покинути рідну Батьківщину. І чим далі вона продовжувала занурюватись в трагічне минуле своєї родини тим сильніше вона усвідомлювала свою ідентичність.

Вона усвідомлює, що вона має бути тією, хто знатиме все, так як колись вона уявляла свою бабусю. Для неї вона була й залишається прикладом для наслідування, еталоном української жінки. Її образ назавжди закарбувався в її пам'яті. Краса її неповторних очей, довге чорняве волосся, таке як й колись було й у Наталі а зараз в Люсі, манера її поведінки:

“Natalie questionne le visage de Maroussia. Visage aimé au-delà de toute raison – enfant, Natalie aurait sacrifié sa vie pour sa grand-mère -, visage ouvert et souriant, respirant la paix du jardin fleuri qui entourait sa maison ; mais visage travaillé de

l'intérieur, habité de douleurs interdites, visage cachant des choses que l'enfant pressentait sans pouvoir les nommer” (Clerc, 23).

Таким було та залишається уявлення про красу в традиційній українській культурі. Ще наші предки вважали еталоном краси та оспівували карі очі та чорні брови. Не менш важливим атрибутом дівочої краси була довга коса. Розплітати коси та не зачісуватись – було знаком великої туги, печалі, смутку. Українці й досі вживають вислів «рвати волосся на собі», який трактується такими почуттями як гнів від безсилля та крайній відчай (Ігнатенко).

У романі, Наталі розповідає історію, яка відбулася з нею на уроці географії, коли вона була в 4 класі. Тема заняття – СРСР, слов'янські народи. Авторка описує відчуття тринадцятирічної дівчинки, якій не вистачало сміливості сказати, що вона походила з цього народу, бо це була таємниця, тому що не можна було говорити вголос про страждання рідних. Та її сусідка по парті не змогла втримати язик за зубами.

“Dans ma poitrine, mon sang était en crue. Je devais être rouge comme une cerise, avec une énorme envie de dire : "Je suis de ce peuple !" et aussi une énorme peur, peut-être même une sorte de honte, à l'idée d'entendre ma voix proférer un tel secret”.

Та бачимо, що ставлення вчительки до дівчинки зовсім не змінилося, не стало ворожим: *"Oui, avec ses petites nattes, elle est tout à fait ukrainienne"* - сказала вона.

Тому Наталі кожного ранку заплітає косички Люсі та навчає її як це робити, адже вона також частково належить до цього народу.

Одним з найважливіших маркерів формування національної ідентичності є мова. В романі авторка присвячує чимало рядків для висвітлення свого бачення щодо питання мови в Україні. На прикладі головної героїні Наталі вона пояснює, що можна не говорити цією мовою, але відчувати свою приналежність до країни. Так, Наталі не говорить українською (хоча в кінці роману у неї виникає бажання все ж почати вивчати цю мову), проте ця мова залишається для неї рідною. Вона дуже поетично описує своє ставлення до української мови, та захоплюється її

звучанням. Для неї це не просто слова, це мелодія, яка є медом для її вух. Це мова її пращурів, мова, якою б й вона хотіла говорити зі своїми онуками. Вона б напевно віддала чимало, щоб змогти ще раз почути голос своєї бабусі, яка б розповідала їй цікаві історії українською, почути цю неймовірну милозвучність звуків, яка б лилась з її вуст. Вона порівнює українську мову з парфумами, запах яких хотіла б вдихати ще частіше.

“C'est ma langue intérieure, celle que j'ai entendue toute petite, une langue aux inflexions si caressantes qu'elle diffusait dans l'air que je respirais comme un parfum de confiance et d'amour. Aujourd'hui encore, quand j'entends des interviews d'ukrainiens à la radio ou à la TV, je voudrais effacer la voix du traducteur pour seulement écouter les tendres chatoiements de ma langue natale...” (Clerc, 99).

Авторка роману ставить перед собою ще одну ціль: розвінчати міфи про Україну за кордоном. Адже завдяки тому, що твір написано французькою мовою, більше людей зможуть його прочитати. Необізнаність французів її шокує. Все, що вони можуть розповісти про Україну це стандартні кліше: Тарас Бульба, пшеничні поля та козаки.

“Ce jour-là, au Lycée, j'avais pour une fois senti de la sympathie, mais le plus souvent, le beau mot d'Ukraine qui m'était un lait d'amour, sortait de leur bouche tout ratatiné, réduit à quelques clichés et totalement vidé de son âme : «Ah ! Les Cosaques ! Les plaines à blé d'Ukraine ! Ah ! Tarass Boulba !» s'exclamaient les plus cultivés” (Clerc, 24).

Але найбільше її обурює те, що французи вважають, що український й російський народ – це одне й те саме, вони пов'язують хор червоної армії, російську пісню “Калинка” з Україною. Або думають, що Україна це лише частинка СРСР. Рівень їхнього незнання шокує Наталі. Вона зазначає, що все, про що говорять ці французи – це не її Україна.

«Таємниця предків, складний життєвий шлях і болісний травматичний досвід, що спонукали до пошуку родинних зв'язків, до відновлення власної ідентичності» (Яцків, Цюпа, 2021:144) спонукали М.-Ф. Клер до творчого переосмислення минулого власної родини, а через нього – трагічної історії

українського народу. Маркерами національної ідентичності у романі виступають традиційні, але такі важливі для українців, символи: вишита сорочка та рушник, тризуб, червоно-чорний візерунок. Серед вагомих факторів, які впливають на формування національної ідентичності виокремлюється мова. Знання минулого свого народу, розкриття таємниць, відновлення пам'яті про предків, зокрема упізнання та перепоховання невинно страчених родичів, відтворення культурних маркерів допомагають відновити власну приховану ідентичність, усвідомити свою інакшість і прийняти її з гордістю.

Список використаної літератури:

Ігнатенко І. Уявлення про красу в традиційній українській культурі. *Хроніки Любарта* URL: <https://www.hroniky.com/articles/view/290-uiavlennia-pro-krasu-v-tradytsiinii-ukrainskii-kulturi>

Костючок П. Культурні маркери національної ідентичності. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2012. Вип. 22. С. 106-111.

Ніколаєнко В. М., Зуєнко Я.М. Маркери національної ідентичності в романі Л. Кононовича "Тема для медитації" *Вісник Запорізького національного університету*, 2017. С. 35-39

Яцків Н.Я., Цюпа Л.В. Образ Дому у романі Марі-Франс Клер «П'ять майорців для мого незнайомця». *Закарпатські філологічні студії*, 2021. Вип.17. Т.2. С.143-148. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-2.27>

Яцків Н.Я. Наративна стратегія роману М.-Ф.Клер «П'ять майорців для мого незнайомця». *Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice. Proceedings of the XXVII International Scientific and Practical Conference*. Prague. 2022. P. 349-351.

Clerc M.-F. «Cinq zinnias pour mon inconnu». 2016, 184 p.